

Grönstruktur arbetsdokument

Innehåll

INNEHÅLL	1
SKÖTSEL OCH UNDERHÅLL	2
VÄXTPROGRAM	2
<i>Gräsytor</i>	2
<i>Skog</i>	2
<i>Träd</i>	2
<i>Buskar</i>	4
<i>Perennplanteringar</i>	5
<i>Lökar</i>	6
<i>Utplanteringsväxter/Sommarblommor</i>	6
<i>Vattennära växtlighet</i>	7
VATTEN	8
<i>Fördröjningsdamm/-yta</i>	8
ANLÄGGANDE	8
LÖKAR	8
BLOMSTERRABATTER.....	9
WOODLAND/DUNGE.....	9
<i>Uppbyggnad och skötsel</i>	9
OMVANDLING.....	10
<i>Gräsmatta till äng</i>	10
ÅTGÄRDER OCH FORTSATT ARBETE	11
PRIORITERINGSORDNING	11
UPPFÖLJNING	11

Skötsel och underhåll

För att våra parker och grönområden ska kunna vara de platser för rekreation och återhämtning som de är tänkta, krävs det att människor vill vistas i dem. Det behöver vara rent, det behöver vara helt och det behöver kännas tryggt.

Växtprogram

Växterna i de offentliga delarna av de olika orterna i kommunen bör både spegla det gröna som finns utanför och dessutom ge lite mer. Kommunen har en varierad terräng med kullar som är klädda med bok-, barr- och blandskog, samt dammar med rik strand- och vattenvegetation. Detta är saker som behöver lyftas fram även i parkerna i centralorten Perstorp, som en sammanfattning av vad det omgivande landskapet har att erbjuda.

Utöver en stiliserad sammanfattning av det omgivande landskapet ska tätorterna bidra med sådant som samlad blomsterprakt och en mer kulturell sida av det gröna.

Gräsytor

Äng Högväxande gräs, perenner och annueller, slås i slutet på sommaren när växterna satt frö, beroende på önskat innehåll anpassas klipptiden. Klippet bör få ligga ett par dagar så fröna faller ur.

Högt gräs Nästintill friväxande, bör slåttas/slås minst en gång/säsong, kan med fördel skötas som äng, även om ängsblommor ej sås in.

Klippt gräs Extensivt skött yta som klipps men inte är anlagd gräsmatta, är mer naturlig än den sistnämnda. Bör hållas under 10-15 cm.

Gräsmatta Intensiv skötsel på yta med anlagd gräsmatta, klippning flera gånger per månad under växtsäsong.

Skog

På Andreassons Äng och i Klockareskogen finns större sammanhängande bokskogar i centralorten, i det första fallet finns en gällande skötselplan. En sådan behöver upprättas även för Klockareskogen och andra områden som ska bevaras som skog i tätorten.

Träd

I centralorten finns idag några skog-liknande bestånd med bokar, man bör fundera över om detta är något man ska bygga vidare på även i andra delar av orten och kommunen. Vidare kanske det kan vara aktuellt att förstärka känslan av att centrum är något lite mer, kanske genom att använda sig av särskilda arter i utvalda delar av.

Även planterade träd i övriga samhällen bör följa samma mönster, på så sätt kan man knyta samman de olika delarna av kommunen på ett visuellt plan.

Vintergrönt

I dagsläget finns det inte mycket vintergrönt i tätorten, det finns dock många olika trädsläkten som skulle kunna bidra med varierande grönska även på vintern. Det finns flera arter och sorter inom de flesta, här följer några exempel:

- gran (*Abies, Picea*)
- tall (*Pinus*)
- *Thuja*
- ädelcypress (*Chamaecyparis*)
- douglasgran (*Pseudotsuga menziesii*)
- solfjäderstall (*Sciadopitys verticillata*)
- hemlock (*Tsuga*)

Fruktträd

Fruktträd bör placeras på platser där fallfrukt inte upplevs som alltför skräpigt, man bör alltså undvika att placera dem i hårdgjorda ytor, invid vägar och torg, samt i gräsmattor med intensiv skötsel.

De domesticerade fruktträden kräver beskärning för att se städade ut och ge ordentligt med bra frukt. Beskärning bör ske efter fruktsättning på hösten, då de blöder mindre och innan träden invintrat (då de inte läker under vintern).

Skötsel

Ytliga rötter: Träd i gräsytor bör övervakas så rötter inte blir för ytliga, om detta sker bör ett nytt lager jord tillföras, då skador på rötter kan leda till svampsjukdomar. Om gräsklippning sker under träd är det än viktigare med kontrollerna, skador från gräsklippare hinner ofta inte läka, då klippning sker med jämna mellanrum.

Mulchning: Träd som börjar se lite hängiga ut kan vid mulchning hämta sig över en säsong. Det handlar om att lägga på ett lager med organisk kompost på marken under trädet, gärna på hela den yta som kronan täcker. Den tillförda näringen kommer både att tas upp av trädet och lagras i marken, den nya komposten kommer dessutom att öka maskarnas aktivitet i området, vilket ger en bättre struktur i jorden.

Beskärning: De flesta träd mår bättre av att beskäras på sensommar eller tidig höst (juli-september). Det är även viktigt med vinklar på snitt och avstånd till stam och eventuell grenkrage. Generellt gäller så lite snittyta som möjligt och en svag vinkel för att skydda den skadade ytan från regn och annat som faller nedåt. Större grenar

bör sågas lite från undersidan innan man gör det egentliga snittet, då detta förhindrar att barken skalas av när grenen går av.

Buskar

I dagsläget använder man sig inte mycket av buskar i centralorten, något som skulle vara av värde för upplevelsen i det offentliga rummet. För att öka känslan av natur i tätorten behövs buskar. De kan till exempel placeras runt basen på träden, vilket också ger ett minskat skötselbehov (t.ex. städning efter fåglar, fallfrukt och höstlöv).

Det kan även vara aktuellt att ta beslut om vilken typ av buskar man vill ha i olika delar av orten, klippt i centrum och friväxande i parkerna kan vara en modell.

Bärbuskar

I valet av bärbuskar bör man fundera över placering i förhållande till skolor, förskolor och lekplatser. I dessa områden bör man definitivt undvika bär som är giftiga, det kan dock vara bra att veta att de flesta bär är så pass ofarliga att ett barn som smakar på ett eller ett par bär sällan känner av det så mycket att sjukvård behövs.

Rosor

Rosor finns i många färger, storlekar och med olika stark doft. Dessa är en del i den idylliska bilden många har av landsbygd, småstäder och mindre orter. Som en del i att göra Perstorp mer attraktiv bör man inte vara främmande inför denna typ av inslag.

Olika placering skapar förutsättningar för olika typer av rosor, buskrosor gör sig bra som solitärer eller som del i mindre buskage, rabattrosor blir fina i rabatter och andra planteringsytor, klätterrosor ger liv åt staket, trädstammar och väggar.

Med just rosor är det viktigt att se över sorternas individuella krav, för höga skötselkrav kan lätt leda till risiga och fula rosor. Olika sorter bör därför placeras i enlighet med den skötselnivå ytan har i övrigt. Klätterrosor och buskrosor som inte klipps ner och kupas lämpar sig även i de mer extensivt skötta områdena, medan rabattrosornas användning bör begränsas till de tre stadsparkerna och centrumområdet.

För de som kupas gäller att klippa i oktober och sedan kupa över med den jord som finns i rabatten eller kompost. Detta täcks sedan med t.ex. granris, denna städningssats gör dessutom att aktuella rabatter ser lite gröna och fixade ut under den sovande delen av året. Detta extra arbete medför kostnader, det är därför viktigt att välja placering och antal noga, så det inte planteras ut fler individer än vad skötselbudgeten tillåter.

Vintergrönt

I dagsläget finns det inte mycket vintergrönt i tätorten, det finns dock många olika busk-släkter som skulle kunna bidra med varierande grönska även på vintern. Det finns flera arter och sorter inom de flesta, här följer några exempel:

- *Berberis*
- buxbom (*Buxus*)
- idegran (*Taxus*)
- en (*Juniperus*)
- benved (*Eunymus fortunei*)
- murgröna (*Hedera*)
- lagerhägg (*Prunus laurucerasus*)
- järnek (*Ilex*)
- *Kalmia*
- *Mahonia*
- myrtenry (*Lonicera nitida* 'Elegant')
- lingonry (*Lonicera pileata*)
- buskrosling (*Pieris*)
- eldtorn (*Pyracantha coccinea*)
- *Rhododendron*
- rynkolvon (*Viburnum rhytidophyllum*)
- hybridolvon (*Viburnum x burkwoodii*)

Perennplanteringar

Planteringar med perenner bör finnas i de centrala delarna, gärna kombinerat med buskar och vårlökar. I tre av parkerna (stadsparkerna) är det lämpligt att placera perenner, Stadsparken, Folkets Park och Wilhelm Wendts Park, detta för att lyfta nivån och ge mer liv och variation åt växtligheten i dessa. Det kan även vara aktuellt att göra någon form av lättskött perennplantering i de tre västliga rondellerna, då dessa till viss mån markerar entréer till centralorten.

Även i perennplanteringarna är det aktuellt att inkorporera vintergröna inslag, till exempel:

- rosling (*Andromeda polifolia*)
- mjölon (*Arctostaphylos uva-ursi*)
- höstljung (*Calluna vulgaris*)
- amerikanskt hönsbär (*Cornus canadensis*)
- rosentibast (*Daphne cneorum*)
- vårljung (*Erica carnea*)
- vintergröna (*Vinca minor*, *Vinca major*)
- amerikanskt vaktelbär (*Gaultheria procumbens*)
- prakthyperikum (*Hypericum calycinum*, *Hypericum* 'Hidcote')
- skugg-gröna (*Pachysandra terminalis*)
- italiensk klocka (*Campanula garganica*)
- sockblomma (*Epimedium*)
- mandeltörel (*Euphorbia amygdaloides* 'Purpurea')
- myrtentörel (*Euphorbia myrsinites*)
- julros (*Helleborus*)

- lavendel (*Lavandula angustifolia*)
- *Lewisia*
- krypflox (*Phlox stolonifera*)
- skuggbräcka (*Saxifraga umbrosa*, *Saxifraga x urbium*)
- vinterwaldsteinia (*Waldsteinia ternata*)
- palmlilja (*Yucca*)

Det är även bra att fundera över om de växter som inte är vintergröna ändå har ett fint utseende över vintern. Detta gäller t.ex. många prydnadsgräs, bolltistel (*Echinops*) och lökar som *Allium*.

Lökar

Lökväxter är bland de första som kommer upp och blommar på våren, de avlöser sedan varandra en bit in på sommaren. Genom att på ett noggrant sätt ta vara på de olika värden och förutsättningar olika lökar har, kan man skapa något som ser fantastiskt ut och som inte kräver alltför mycket skötsel.

I gräs

För att det ska fungera bra med lökväxter i gräsmatta bör dessa vara ganska små. Detta då man inte vill ha vissnande blast som ligger på gräset och ser ful ut. Det är även bra för växten om den får chans att ta till vara den näring som finns ute i blasten, upprepad bortklippning kan trötta ut vilken lök som helst. Med sådana arter som vintergäck, krokus, scilla, snödroppe och snöklocka får man en blomning som är över lagom till att klippningen drar igång. På så sätt får man ett fint vårflor som inte tar skada av den skötsel som sedan följer.

I rabatter

Större lökväxter (t.ex. tulpan, kejsarkrona, påsklilja, allium och hyacint) kan med fördel placeras i rabatt. Här bör man tänka över placering i förhållande till övriga växter, t.ex. perenner, så vissnande blast täcks av växande, frodiga perenner. På så sätt kan lökarna vissna i fred under det nya som kommer, medan den som tittar på växtligheten inte störs av det döende/ostädade.

I woodland

En del lökväxter trivs bättre i skugga, att placera dessa i trädbevuxna områden är inte bara vackert, det är så många av dem förekommer även i naturen.

Utplanteringsväxter/Sommarblommor

Tanken med dessa växter är att markera viktiga punkter och områden, det handlar om entréer (till orten och centrum) och om att markera vad som är centrum. Genom att placera urnor och planteringar vid olika entréer och amplar i de centrala delarna av tätorten etablerar man ytterligare en markering som hjälper läsbarheten i stadsrummet.

Amplar: placeras i centrum, längs Köpmangatan och Hantverkaregatan, samt i anslutning till stadsparkerna.

Urnor: placeras vid entréer till tätorten, entréer till centrum och vid viktiga besökspunkter.

Det är rimligt med två omgångar växter per säsong i amplar/urnor: försommar och höst. På det viset får man en snabb effektfull blomning på senvår/tidig sommar och kan sedan ersätta dessa växter med arter/sorter som står sig längre och som ser vackra, samt effektfulla ut även när hösten kommer. Alltså gäller till viss del ordningen: blommor först, sedan vintergrönt och gräs tillsammans med sådant som ser snyggt ut även efter frost.

Vattennära växtlighet

Skötsel

Det är viktigt att sköta det som redan finns, oavsett vad senare planer kommer att innebära för förändringar. I dagsläget handlar det om att fortsätta med det arbete med röjande av sly som man påbörjat kring Perstorpsbäcken, att rensa varje höst gör att slyn aldrig hinner ta över. Samtidigt gör en rensning på hösten att vattendragen har fritt flöde när höststormar härjar och senare till vårmältningen, detta minskar risken för att saker fastnar och stoppar upp vattnet. Ytterligare en fördel är att man genom att ta bort växtmaterial minskar näringshalten i vattnet som flyter genom bäcken, då mängden förmultnande växtmaterial i vattnet hålls till ett minimum. Detta kan alltså ses som en del i Perstorps arbete med att minska övergödningen i sjöar, vattendrag och hav.

Placering

Till att börja med bör man lägga skötseln för det som finns på en rimlig nivå, sedan följer att lägga till nytt och sköta detta. Tillägg i form av planteringar och mindre våtmarksytor bör göras i östra delen av centralorten, vid Perstorpsbäcken. Detta görs i samband med det förändringsarbete som planeras i området.

Dessa blötare ytor, som inte är helt täckta av vatten, placeras i innerkant av svängar i bäcken, på så sätt får man rörligt vatten som passerar över och genom ytan. Detta minskar risken för stillastående vatten och ökar mängden syre till växternas rötter.

Vatten

De dammar och vattendrag som finns inom centralortens gränser bör spegla naturen utanför, samtidigt som de är något mer ordnade och underhållna. Dessa områden har flera funktioner: de bidrar med möjligheter till större biologisk mångfald, de tar hand om delar av det dagvatten som uppkommer, de gör så att platser känns mer levande och harmoniska och samtidigt bidrar de med ytterligare en miljö för barn att lära känna.

Det är viktigt att vattendragen hålls friska och att dött växtmaterial rensas bort under växtsäsongen, detta beror mycket på det visuella intryck platsen ska ge. Genom att dessutom klippa ner och ta bort gräs etc. på hösten, minskas mängden näring i vattnet, då växterna tar upp ny näring då de börjar växa igen nästa säsong. Detta är ett enkelt sätt att bidra till en mindre övergödning av våra vatten.

Våra dammar och vattendrag kan även fungera som en del i hanteringen av vatten, vid t.ex. kraftiga regn och/eller vårmsältning av snö. Med hjälp av så kallade fördröjningsytor kan dessa områden avlasta de övriga systemen, på så sätt minska risken att dessa överbelastas.

Fördröjningsdamm/-yta

En struktur som tar hand om dagvatten och minskar risken för översvämningar. Genom att anlägga områden där marknivån är något lägre än omgivningen, men högre än vattenytan får man en större kapacitet att hålla vatten än tidigare. Detta görs med fördel i anslutning till dammar, vattendrag och våtmarker.

Vid en damm behöver den totala höjningen av ytan inte vara särskilt stor, några få centimeter och den ökade volymen vatten blir ganska stor. På detta vis skulle många av de öppna vatten som finns i Perstorps tätort få ytterligare en funktion. Detta skulle avlasta dagvattensystemet vid tätt, ihållande regn och vårmsältning.

Anläggande

Lökar

Välj lök som klarar våra blöta, kalla vinterförhållanden. Många arter finna i sorter som blommar under stor del av våren, men det finns även de som blommar på hösten. De vårblomande sätts på hösten och de höstblomande bör sättas på våren, detta gör att de få höstblomande sorterna få grävas ner efter att jordlagret lagts på. Anledningen till detta är att löken bör transporteras när den är i vila, vilket är den motsatta tiden av året mot när den blommar.

Det är alltså enklast att sätta blomsterlök om det är möjligt att föra på ett jordlager ovanpå de utplacerade lökarna. Detta gäller i såväl rabatter som gräsytor, och blir djupet fel kommer de flesta att bilda en ny lök på rätt djup efter första blomningen.

Lökar i större gräsytor etableras genom att gräva loss grässvålen och rulla undan denna, lökarna sprids sedan ut i "hålet" och svålen rullas tillbaka. Det är viktigt att välja lökväxter som vissnar tillbaka snabbt eller är låga om man vill se till att ytan hålls snygg. Det är ingen bra idé att klippa ner den vissnande blasten, då livslängden på lökarna minskar drastiskt vid sådan behandling. Vissa sorter, som *Tulipa sprengeri*, är dyra som lök men relativt enkla att så. De kan vara fina att ha i områden där det är ok att de sprider sig och förvildas något.

Blomsterrabatter

Här gäller det att börja i rätt ände, när man grävt bort den befintliga jorden/växtligheten passar man på att lägga ut de blomsterlökarna man valt. Efter detta förs ny matjord på, först därefter planteras buskar och perenner ut i ytan. Det påförda jordlagret ska vara lika tjockt som höjden på krukorna till de växter som planteras. Vill man minska mängden ogräs under etableringen kan ett lager sand strös ut över ytan, 2-3 cm räcker för att fröogräs ska ha svårare att etablera sig.

Woodland/dunge

Hur växterna påverkar varandra måste vara en del i den planerade skötseln av woodlandet. En bra strategi är att sätta många växter från början, så dessa konkurrerar om solljuset och växer sig höga.

De planterade träden bör utgöra en blandning där de tänkta träden i beståndet och en betydligt större andel amträäd (snabbväxande arter som skyddar och drar upp övriga individer). Ammorna plockas sedan bort kontinuerligt vid de olika gallringarna.

Buskar sätts in när träden blivit ett par meter höga, så att dessa redan från början hamnar under krontaket. Välj arter som tål att skuggas, t.ex. snöbär och fläder.

Uppbyggnad och skötsel

Ska man anlägga ett nytt woodland är det bra att sätta upp tydliga mål för hur området ska se ut när det är uppvuxet, hur skiktningen ska vara (se exempel

nedan). Man bör alltså upprätta en skötselplan för vart och ett av sina woodland, där den planerade målbilden finns redovisad, gärna genom att visa en strukturell skiss likt någon av dessa. Det kan även vara bra att visa, t.ex. i skisser, vilka individer som ska tas bort i olika exemplifierade situationer, man bör även redovisa vilka arter som finns där som ammor och som därför bör gallras bort. På så sätt vet både den som genomför gallringen, de som tar besluten och de som tar över senare, åt vilket håll man är på väg. **Gallring** bör sedan genomföras ungefär **vart 4-5 år**.

Fältskikt

En viktig del i ett woodland är fältskiktet, markvegetationen. För att etablera ett fungerande fältskikt behöver man först vänta till dess att träd och buskar ger den skugga dessa växter behöver. När man nått hit tillför man ett lager matjord ovanpå den befintliga markytan, ca 20 cm gör att eventuellt etablerat ogräs får svårare att klara sig. Djupet ska alltid vara minst samma som höjden på krukorna till de växter man ska plantera, detta så att de nya växterna får chansen att etablera sig, innan de behöver konkurrera alltför mycket med trädens rötter. Vill man ha in lökväxter i woodlandet gör man som beskrivet ovan under rubriken lökar.

Det finns en del sammanställt att läsa i Gröna fakta 5/2009 ”Strukturlika planteringar – en möjlighet för stadens grönska”.

Omvandling

Gräsmatta till äng

För att underlätta etablering av ängsvegetation bör remsor av grässvålen tas bort innan sådd, men hela gräsmattan behöver inte tas bort. Att låta remsor vara kvar gör att risken för stora förändringar pga. regn och vind minskar, samtidigt som en viss mängd fukt hålls kvar under den kvarvarande svålen.

Det kan finnas behov av att så mer än en gång, då det redan etablerade gräset till en början har ett visst övertag och svåretablerade växter kan behöva lite extra skjuts. I de senare sådderna kan man använda blandningar utan gräs, då gräsen med all sannolikhet tagit fart redan från början.

Klippning av ängsytan bör sedan ske efter det att blommorna satt frö, i augusti, så de insådda annuella och bienna växterna har tid att föröka sig. För att öka användarvänligheten kan ytan med fördel klippas som gräsmatta under våren.

I det vi ser som än äng växer ofta andra grässorter än de vi väljer att ha i en gräsmatta, det är därför olämpligt att enbart släppa dagens skötsel till förmån för ängsskötsel. Artsammansättningen kommer då inte att förändras nämnvärt inom en överskådlig framtid.

Åtgärder och fortsatt arbete

Prioriteringsordning

Se Åtgärdsplan Grönstruktur

Uppföljning

Kontinuerliga kontroller av parker, grönytor och naturområden behövs, oavsett om nya insatser gjorts eller inte. Det som behöver kontrolleras är bl.a. hur det ser ut gällande:

- Belysning
- Markbeläggnings (bedömning av reparationsbehov)
- Vegetationens tillstånd
- Renhållning
- Skyltar (allt behöver vara komplett och placerat rätt)